

УДК 339.5

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Н.О. Пархоменко, к.е.н., доцент

К.Ю. Зайцева

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Харків, Україна

Пархоменко Н.О., Зайцева К.Ю. Стан та перспективи розвитку міжнародної торгівлі послугами Харківської області.

Розвиток міжнародної торгівлі послугами регіону свідчить про його економічний потенціал. Аналіз і оцінка стану міжнародної торгівлі послугами Харківської області здійснена на основі показників зовнішньоторговельного обороту, імпорту та експорту, сальдо зовнішньоторговельних операцій, коефіцієнтів покриття та міжнародної конкурентоспроможності за 1996-2015 роки. Визначено тенденції розвитку міжнародної торгівлі послугами регіону. Охарактеризовано особливості географічної і товарної структури міжнародної торгівлі послугами регіону. Виявлено негативні фактори, що стримують розвиток зовнішньої торгівлі послугами в регіоні. Запропоновано перспективи та напрями подальшої діяльності підприємств сфери послуг Харківської області щодо роботи на міжнародних ринках.

Ключові слова: міжнародна торгівля, послуги, регіон, експорт, імпорт, світовий ринок

Пархоменко Н.А. Зайцева Е.Ю. Состояние и перспективы развития международной торговли услугами Харьковской области.

Развитие международной торговли услугами региона свидетельствует о его экономическом потенциале. Анализ и оценка состояния международной торговли услугами Харьковской области осуществлена на основе показателей внешнеторгового оборота, импорта и экспорта, сальдо внешнеторговых операций, коэффициентов покрытия и международной конкурентоспособности за 1996-2015 годы. Определены тенденции развития международной торговли услугами региона. Охарактеризованы особенности географической и товарной структуры международной торговли услугами региона. Выявлены негативные факторы, сдерживающие развитие внешней торговли услугами в регионе. Предложены перспективы и направления дальнейшей деятельности предприятий сферы услуг Харьковской области относительно работы на международных рынках.

Ключевые слова: международная торговля, услуги, регион, экспорт, импорт, мировой рынок

Parkhomenko N.O., Zaitseva K.Yu. State and development prospects of international trade in services of Kharkiv region.

The development of international trade in services in the region shows its economic potential. The analysis and evaluation of the state of international trade in services of Kharkov region implemented on the basis of indicators of foreign trade turnover, imports and exports, the balance of foreign trade operations, cover ratios, and international competitiveness for 1996-2015 years. The tendencies of development of the region's international trade in services were identified. The characteristics of geographical and commodity structure of international trade in services of the region were characterized. The negative factors which constraining the development of foreign trade in services in the region were revealed. The perspectives and the directions of the further activity of the enterprises of services in the Kharkiv region regarding the work on the international markets were proposed.

Keywords: international trade, service, region, exports, imports, international market

Розвиток міжнародної торгівлі послугами на національному та регіональному рівнях збільшує зовнішньоторговельний потенціал країни, покращує її імідж, сприяє розвитку вітчизняного ринку послуг. Міжнародна торгівля послугами має важливе значення для платіжного балансу країни [1]. Деякі країни отримують значні прибутки від експорту послуг на будівництво, банківської справи, а також професійних послуг або від послуг, пов'язаних із телекомунікаційними мережами (таких як обробка даних і запис, а також виробництво програмного забезпечення) [1]. Міжнародна торгівля послугами має важливе значення для руху капіталу [2]. Незважаючи на те, що обсяги міжнародної торгівлі товарами в декілька раз перевищують обсяги міжнародної торгівлі послугами [3], цей напрямок зовнішньоекономічної діяльності потребує уваги та вивчення. Зовнішня торгівля послугами здійснюється підприємствами всіх регіонів України. За зовнішньоторговельним оборотом послуг 365,4 тис. дол. США у 2015 році Харківська область зайняла 7 місце, після Одеської, Дніпропетровської, Донецької, Миколаївської, Львівської та Київської областей [4]. У 2015 році експорт-імпорт послуг підприємствами Харківської області здійснювався із 97 країнами світу. Виходячи з цього, для визначення напрямів та перспектив розвитку міжнародної торгівлі послугами, доцільним є проведення детального аналізу показників зовнішньоекономічної діяльності Харківської області на світовому ринку послуг. До того ж, в умовах кризи, посилення інтеграційних процесів, дезінтеграції економіки держави, економічного спаду, значення міжнародної торгівлі товарами та послугами як рушійної сили розвитку регіону значно посилюється. Це потребує дієвого та швидкого пошуку нових партнерів на міжнародному ринку, вибору більш раціональних механізмів використання потенціалу регіону та зміцнення його позицій на світових ринках.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Основи досліджень питань міжнародної торгівлі представлено класиками наукової економічної думки А. Смітом, Д. Рікардо, П. Самуельсоном, Е. Хекшером [1-3, 6-8] та іншими. Інструменти

регулювання торгівельних потоків досліджуються світовими організаціями МВФ, СОТ та ОЕСР [7]. Проблеми розвитку міжнародної торгівлі послугами досліджувалися відомими зарубіжними та українськими вченими, зокрема: Ф. Котлер, Д. Джоббер, Б. Рендер, А. Мазаракі, А. Оліфер, А. Рум'янцев, Т. Циганкова та ін. Проте питанням вивчення міжнародної торгівлі послугами Харківської області приділено недостатньо уваги.

Метою статті є аналіз і оцінка стану міжнародної торгівлі послугами Харківської області та визначення перспектив її подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження

Дослідження міжнародної торгівлі послугами Харківської області засновано на оцінці

показників зовнішньоторговельного обороту [8-12], імпорту та експорту, сальдо зовнішньоторговельних операцій, коефіцієнтів покриття та міжнародної конкурентоспроможності, товарної та географічної структури експортно-імпортних операцій. Протягом 2007-2015 років підприємства Харківської області розширювали зовнішньоторговельні зв'язки на міжнародному ринку послуг із господарюючими суб'єктами інших країн.

На рис. 1 представлено динаміку зовнішньоторговельного обороту послуг Харківської області за 1996-2015 рр. [4-5], яка свідчить про чіткі висхідні тенденції росту експорту та імпорту послуг регіону.

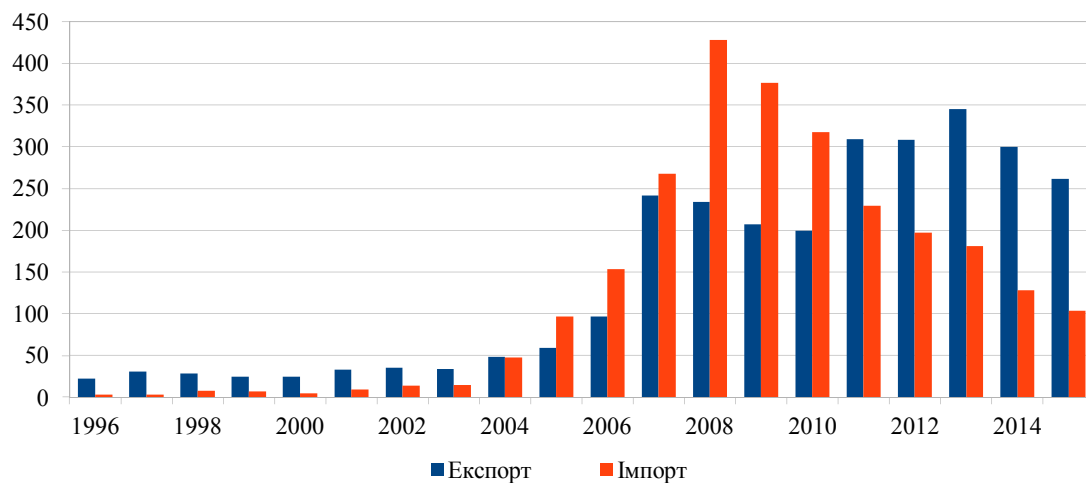

Рис. 1. Динаміка експорту-імпорту послуг Харківської області у 1996-2015 роках, млн. дол.

Джерело: Складено автором за матеріалами [4-5]

Розрахувавши темпи росту експорту та імпорту зауважимо, що максимальні темпи росту експорту послуг Харківської області спостерігаються в 2007 році відносно 2006 року – 248,6%, в 2006 році відносно 2005 року – 164,9%, в 2011 році відносно 2010 року – 154,9%, а мінімальні – в 2009 році відносно 2008 року – 85,7%, в 2014 році відносно 2013 року – 86,9%. Максимальні темпи росту імпорту послуг в Харківській області відбувалися в 2004 році відносно 2003 року – 323%, в 1997 році відносно 1996 року – 228,6%, в 2005 році відносно 2004 року – 202,5%, а мінімальні – в 2014 році відносно 2013 року – 70,7%, в 2000 році відносно 1999 року – 75%, в 2015 році відносно 2014 року – 80,8%.

Світовий досвід доводить, що для стабільного розвитку економіки регіону і національної економіки необхідно забезпечити оптимальне співвідношення між обсягами експорту та імпорту. Протягом 2015 р. експортні поставки послуг з Харківської області склали 2,7% від загального обсягу експорту послуг України [4-5].

Найбільші обсяги експортних поставок товарів здійснювалися до США (20,5% від загального обсягу експорту послуг області), Ізраїлю (15,5%), Російської Федерації (12,9%) та Великої Британії (5,4%) (рис. 2).

Найбільші обсяги імпортних поставок товарів здійснювалися з Великої Британії (28,2% від загального обсягу імпорту послуг області), Швейцарії (17,6%), Франції (9,2%) Російської Федерації (7,6%) та Нідерландів (7,3%) (рис. 3).

Основними послугами, що експортувались у 2015 році, були послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги (55,6% від загального обсягу експорту послуг області), ділові послуги (17,8%), послуги, пов'язані із подорожами (17,3%) (рис. 4).

Основними послугами, що імпортувались у 2015 році, були послуги пов'язані з фінансовою діяльністю (36,2% від загального обсягу імпорту послуг області), ділові послуги (33,7%), транспортні послуги (10,3%) (рис. 5).

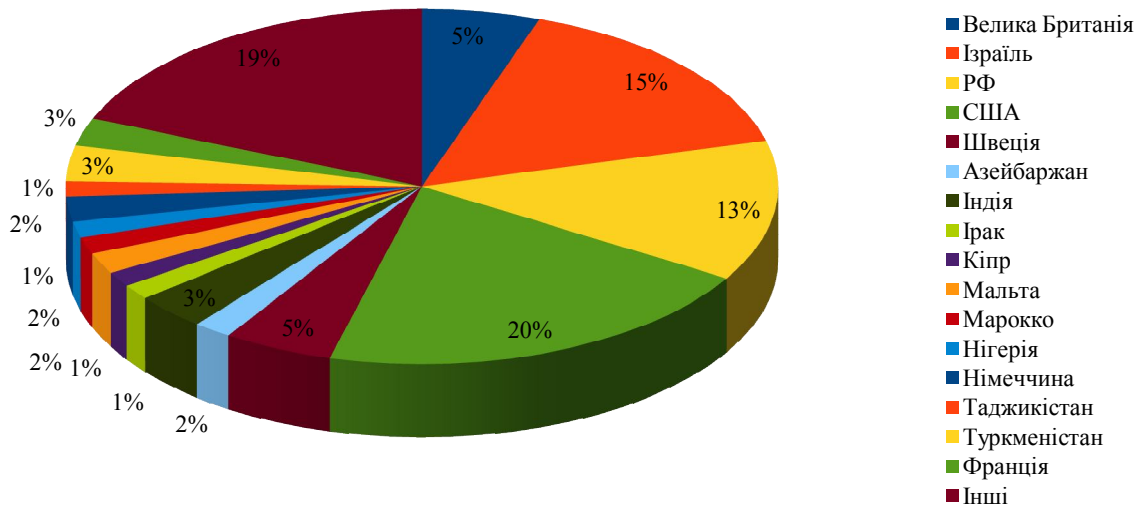

Рис. 2. Географічна структура експорту послуг Харківської області за 2015 рік
Джерело: Складено автором за матеріалами [4-5]

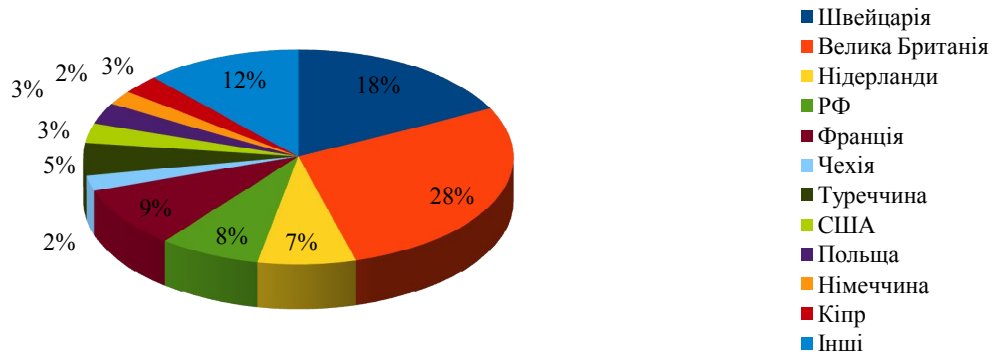

Рис. 3. Географічна структура імпорту послуг Харківської області за 2015 рік
Джерело: Складено автором за матеріалами [4-5]

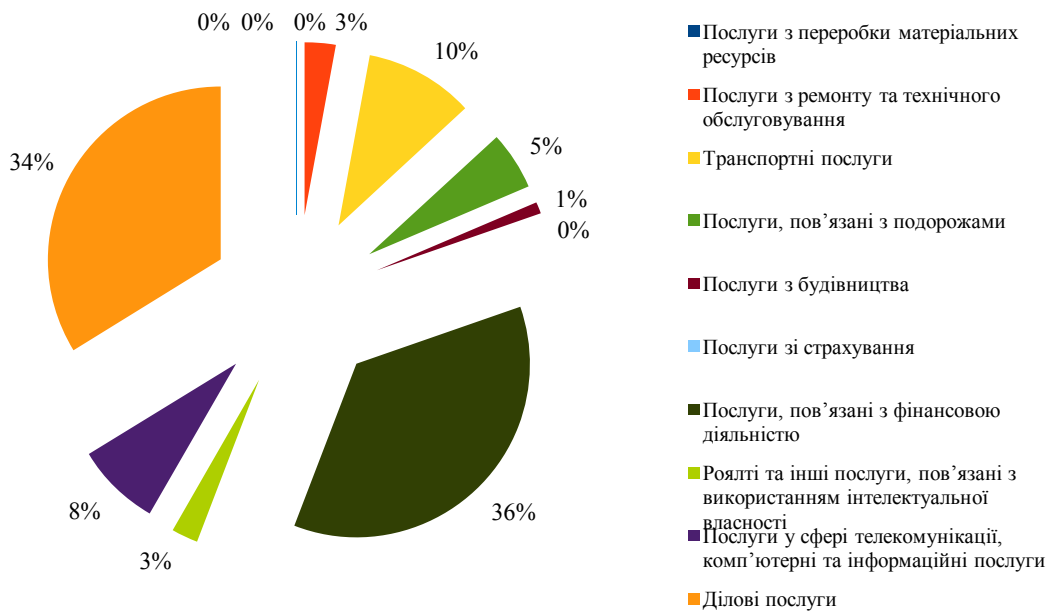

Рис. 4. Товарна структура експорту послуг Харківської області у 2015 р.
Джерело: Складено автором за матеріалами [4-5]

Рис. 5. Товарна структура імпорту послуг Харківської області у 2015 р.
Джерело: Складено автором за матеріалами [4-5]

Ситуація з експортом та імпортом послуг підприємствами Харківської області є дещо нестабільною, оскільки спостерігаємо поступове збільшення експорту послуг до 2007 року, потім скорочення до 2011 року, потім знову стрімке зростання до 2013 року та знову падіння. Що стосується імпорту послуг Харківської області, з 1996 до 2008 років спостерігалось зростання обсягів імпорту, а надалі до 2015 року поступове падіння, що обумовлено не тільки політичною кризою, а й знеціненням національної валюти та підвищенням цін на послуги.

За період 1996-2004 рр., 2011-2015 рр. для Харківської області є характерним позитивне сальдо зовнішньої торгівлі послугами, яке досягло максимального показника 171,4 млн. дол. в 2014 році через спад імпорту послуг, досить

значним цей показник був у 2013 році – 163,6 млн. дол., у 2015 році – 158,2 млн. дол. У 2005-2010 рр. сальдо міжнародної торгівлі послугами було від'ємним, найнижчим показник був у 2008 році – 194,1 млн. дол. Найменшим показник позитивного сальдо міжнародної торгівлі послугами був у 2004 році – 0,5 млн. дол., що говорить про баланс міжнародної торгівлі послугами в цей період. Перевищення експорту над імпортом послуг свідчить про зростання ефективності міжнародної торгівлі послугами підприємств Харківської області.

Далі вважаємо доцільним розглянути динаміку коефіцієнтів покриття експорту імпортом та міжнародної конкурентоспроможності за 1996-2015 рр. (рис. 6).

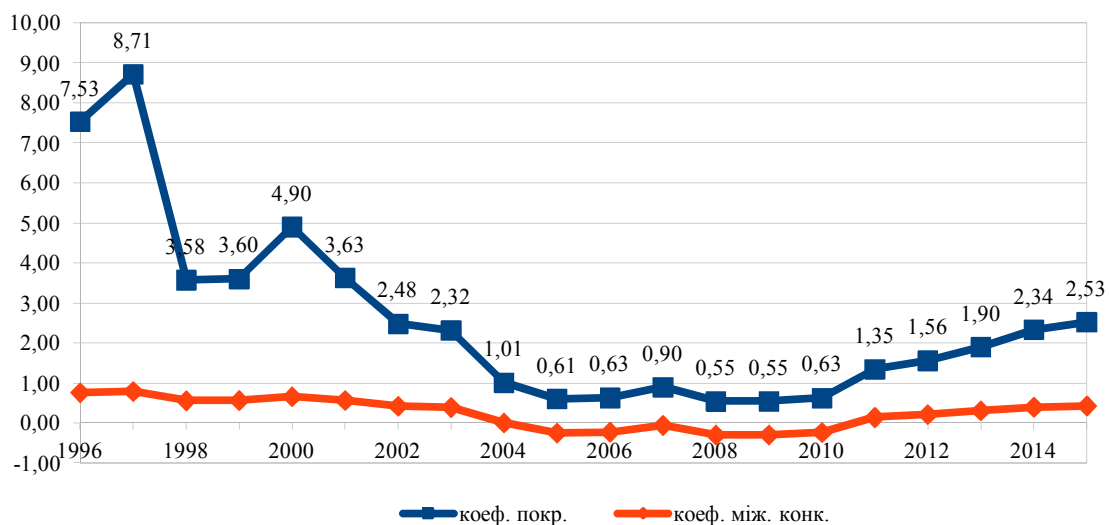

Рис. 6. Динаміка коефіцієнтів покриття експорту імпортом послуг та міжнародної конкурентоспроможності послуг за 1996-2015 рр. по Харківській області
Джерело: Складено автором за матеріалами [4-5]

Коефіцієнт покриття імпорту експортом демонструє, у скільки разів експорт послуг перевищує імпорт послуг регіону. За 1996-2004 рр., 2011-2015 рр. у економіці Харківської області перевищував експорт, що відіграє позитивну роль у розвитку регіону. Найбільшого значення даний показник набував у 1997, 1996 та 2000 рр. Така тенденція може пояснюватись зниженням загального обсягу імпорту послуг на території Харківської області.

Коефіцієнт міжнародної конкурентоспроможності, або рівновага торговельних зв'язків, демонструє ступінь експортоорієнтованості регіону. За досліджуваний період даний показник має позитивне значення у 1996-2004 рр., 2011-2015 рр., що свідчить про експортоорієнтованість Харківської області в цей період. При цьому негативними факторами, які стримують розвиток зовнішньої торгівлі послугами виступають: недосконалість чинного податкового та митного законодавства [11-13]; сприйняття іноземними партнерами Харківської області як території з високими ризиками для ведення бізнесу; відсутність досвіду ведення бізнесу з іноземними партнерами.

Висновки

Якість і кількість статистичних даних з міжнародної торгівлі послугами значно покращилася за останні роки. Провівши аналіз міжнародної торгівлі послугами Харківської області, було з'ясовано, що регіон протягом останніх років є експортоорієнтованим, що має позитивний вплив на економіку регіону. Найбільш високі показники по регіону щодо експорту послуг зафіксовані протягом 2013 р., після чого внаслідок політичної та економічної кризи почався спад.

В умовах глобалізації та економіки знань, міжнародна торгівля послугами, а саме фінансовими, інженерними, з управління бізнесом, набуває все більшого значення. Перспективами для Харківської області на світовому ринку послуг є поглиблення співпраці з іноземними країнами, підвищення привабливості регіону, розширення асортименту послуг. Доцільно надалі нарощувати регіональний експорт послуг, надавати пріоритет розвитку тим сегментам ринку послуг, які мають вплив на процес формування конкурентоспроможної економіки: ІТ-індустрія, послуги аутсорсингу, ділові послуги, послуги із наукових досліджень та розробок.

Abstract

The development of international trade in services at both national and regional markets, increases the potential of foreign trade of the country, improves its image, and contributes to the development of domestic services market. Additionally, the international trade in services is essential to the balance of payments. Thus the purpose of the paper is the analysis and evaluation of international trade in services of Kharkiv region and determination of the prospects of its further development. The methodological basis of the research was the systematization in the study of characteristics of international trade in services, the comparisons and statistical methods in the study of the dynamics and trends of international trade in services of Kharkov region, prognostic and graphical methods in the design of recommendations and in the substantiation of the study. A result of research determined that the level of international trade in services Kharkiv region has improved considerably in recent years. In the context of globalization and the knowledge economy, international trade in services, such as financial, engineering, business management, has become increasingly important. It is advisable to continue to increase regional exports of services, giving priority to those segments of the market of services that have an impact on the development of a competitive economy.

JEL Classification: F02, P45, R11.

Список літератури:

1. Lehmann A. International Trade in Services: Implications for the IMF / Alexander Lehmann, Natalia T. Tamirisa, Jaroslaw Wieczorek. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/pdp/2003/pdp06.pdf>.
2. Світовий ринок товарів та послуг: [підруч.] / Мазараки А.А., Воронова Є.М., Юхименко В.В., Чаус І.В., Ващенко Н.П. – К.: КНТЕУ, 2005. – 319 с.
3. Мировой рынок товаров и услуг: в 2-х ч. [Текст] / А.А. Мазараки, Е.М. Воронова, В.В. Юхименко и др.; под общ. ред. А.А. Мазараки. – М.: Утро, 2008. – 240 с.
4. Головне управління статистики у Харківській області. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kh.ukrstat.gov.ua>.
5. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Румянцев А.П. Міжнародна торгівля послугами: [навч. посіб.] / Румянцев А.П., Коваленко Ю.О. – К.: Центр навчальної літератури. – 2003. – 112 с.

7. Циганкова Т.М. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ. / Циганкова Т.М. – К.: КНЕУ, 2003. – 660 с.
8. Хаксевер К. Управление и организация в сфере услуг: теория и практика. / Хаксевер К., Рендер Б., Рассел Р.С., Мердик Р.Г. – СПб.: Питер, 2002. – С. 37-42.
9. Денисюк О.М. Зовнішня торгівля Вінницької області: сучасний стан та потенційні шляхи розвитку / О.М. Денисюк // Ефективна економіка. – 2015. – №11. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4479>.
10. Світлична Ю.О. Аналіз стану зовнішньої торгівлі товарами Харківської області / Ю.О. Світлична // Теорія та практика державного управління. – 2015. – Вип. 3. – С. 121-126. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2015-3/doc/2/04.pdf>.
11. Дячек В.В. Зовнішня торгівля товарами підприємств Харківської області: статистичний огляд і можливі шляхи розвитку / В.В. Дячек // Бізнес Інформ. – 2012. – № 5. – С. 149-158.
12. Єріна І.В. Збалансованість і конкурентність зовнішньої торгівлі України послугами: статистичний аспект / І.В. Єріна // Ефективна економіка. – 2015. – № 7. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4211>.
13. Measuring trade in services. A training module produced by WTO/OMC 2010. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/services_training_module_e.pdf.

References:

1. Alexander Lehmann, Natalia T. Tamirisa, and Jaroslaw Wieczorek (2003). International Trade in Services: Implications for the IMF. Retrieved from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/pdp/2003/pdp06.pdf>.
2. Mazaraki A.A., Voronova Ye.M., Yukhymenko V.V., Chau I.V., and Vashchenko N.P. (2005). Svitovii rinhok tovariv ta poslug [The world market of goods and services]. Kiev: KNTEU.
3. Mazaraki, A.A., Voronova, Ye.M., and Yukhimenko, V.V. at al. (2008). Mirovoi rynok tovarov i uslug [The world market of goods and services]. A.A. Mazaraki (Ed.). Moskva: Utro.
4. Golovne upravlinnia statydytky v Kharkivskiy oblasti [Department of Statistics in the Kharkov region]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Derjavna slujba statistiki Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Rumiantsev, A.P., and Kovalenko, Yu.O. (2003). Mijnarodna torgivlia poslugamy [International trade in services]. Kiev: Tsentr navchalnoi literatury.
7. Tsygankova, T.M. (2003). Globalna tohrova systema: rozvitok instytutiv, pravyl, instrumentiv SOT [The global trading system: development of institutions, rules, tools WTO]. Kiev: KNEU.
8. Khaksever, K., Render, B., Rassel, R.S., and Merdik, R.G. (2002). Upravlenie I organizatsia v sfere uslug: teoriia I praktika [Management and organization in the field of services: theory and practice]. Sankt-Peterburg: Piter, 37-42.
9. Denisiuk, O.M. (2015). Zovnishnia torgivlia Vinnitskoi oblasti: suchasni stan ta potentsiini shliakhy rozvytku [Foreign trade of Vinnitsa region: current state and potential ways of development]. Efektivna ekonomika, 11. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4479>.
10. Svitlychna, Yu.O. (2015). Analiz stanu zovnishnoi torgivli tovaramy Kharkivskoi oblasti [The analysis of foreign trade in goods of Kharkiv region]. Teotii ta praktyka derjavnogo upravlinnia, 3, 121-126.
11. Diachek, V.V. (2012). Zovnishnia torgivlia tovaramy pidpriumstv Kharkivskoi oblasti: statystychnyi ogliad i mojlvyv shliakhy rozvytku [Foreign trade in goods of enterprises of Kharkiv region: a statistical overview and possible ways of development]. Biznes Inform, 5, 149-158.
12. Erina, I.V. (2015). Zbalansovanist I konkurentnist zovnishnoi torgivli Ukrainy poslugamy: statystychnyi aspekt [The balance and competitiveness of Ukraine's foreign trade in services: statistical aspect]. Efektivna ekonomika, 7. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4211>.
13. Measuring trade in services. A training module produced by WTO/OMC (2010). Retrieved from https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/services_training_module_e.pdf.

Надано до редакційної колегії 22.04.2015

Пархоменко Наталія Олександрівна / Nataliia O. Parkhomenko
parkhomenko.na28@gmail.com

Зайцева Катерина Юріївна / Katerina Yu. Zaitseva

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Стан та перспективи розвитку міжнародної торгівлі послугами Харківської області. [Електронний ресурс] / Н. О. Пархоменко, К. Ю. Зайцева // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2016. – № 3 (25). – С. 44-49. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/n3.html>